

Оріон

Ірина Грущинська
Зоя Хитра
Ірина Дробязко

Я досліджую світ

Частина 1

1

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 06.07.2018 № 734)*

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Дорогі вчителі, батьки, дорослі друзі першокласників!

Разом з героями нашого підручника ми будемо відкривати й досліджувати навколишній світ.

Зверніть увагу, що всі тексти в підручнику читаються дорослими й обговорюються спільно з дітьми.

Радимо пояснити маленьким дослідникам секрети умовних позначок.

— працюємо разом (у групі й парі)

— рушничок мудрості (загадки, прислів'я)

— ігри, інсценування, театралізація

— кошик цікавих запитань

— розкажи про свої почуття

2

— так позначаємо номер уроку в тижні

— урок творчої праці

Успіхів вам!

Любі школярики!

Вітаємо вас у першому класі Нової української школи. Цікаво: чи любите ви дізнаватися про щось незвичайне, грати, мандрувати, творити красу? Якщо так, то вам тут обов'язково сподобається...

У Новій українській школі ви будете **досліджувати світ**, що вас оточує. Це допоможе вам вирости успішними й щасливими людьми.

А ще ми переконані: вашим рідним також сподобається в новій школі. Ви спільно будете створювати **родинні проекти**. Адже дослідження навколишнього світу триває впродовж усього життя.

Разом з вами вирушають у подорож юні дослідники. Ось ці хлопчик і дівчинка. Придумайте їм імена.

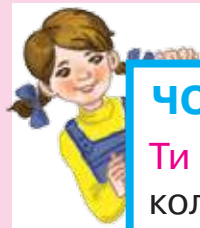
Ти — важлива частина команди!
Тобі є чим пишатися!
Ти — молодець!

У тебе все вийде!
Не здавайся!

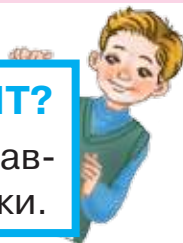
Відкриваймо світ разом!
Ми віримо в кожного з вас!

ЧОМУ ЦІКАВО ДОСЛІДЖУВАТИ СВІТ?

Ти дізнаєшся, з чого складається світ навколо тебе й чим захоплюються дослідники.

ЩО ТАКЕ СВІТ?

- **Роздивися** малюнок «Мій світ» і **назви**, що і хто тебе оточує.

Світ — це люди і все, що існує навколо них.

Світ надзвичайно різноманітний і безмежно великий. Людина — його важлива частина. Ти також належиш до спільноти людей. Знайди на малюнку своє місце.

- **Поміркуй!** Хто для тебе найрідніший?

ЯКИЙ МІЙ НАВКОЛИШНІЙ СВІТ?

Розпочинай досліджувати безмежний світ з того, що навколо тебе, тобто з навколишнього світу. Як ти думаєш, із чого він складається?

Запам'ятай: усе, з чого складається світ, називають **об'єктами**.

Розгляньте малюнки. Назвіть, які об'єкти на них зображено.

ПРИРОДА

НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

ПРЕДМЕТИ, ЩО ЇХ СТВОРИЛИ ЛЮДИ

Навколишній світ — це природа й предмети, зроблені руками людей.

- **Поміркуй!** Чи можеш ти існувати без природи? А без того, що створили люди?

ЧИ ЦІКАВО БУТИ ДОСЛІДНИКОМ?

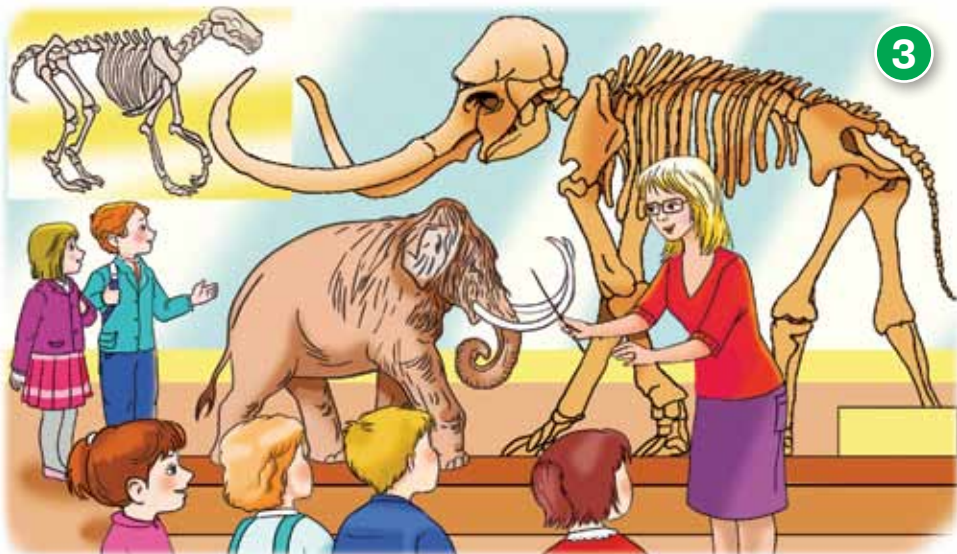

Обговоріть. Кого називають дослідником? Із чого розпочинають дослідження?

3

Спочатку кожний дослідник визначає, що буде досліджувати. Природу? Предмети, зроблені руками людей? Чи поведінку людей? Досліджувати можна все: тобто об'єктів для дослідження існує безліч!

- **Поміркуй!** Що «заховалося» в слові **ДОСЛІДНИК**?

Не забувай: дослідники ведуть **спостереження** й проводять **досліди**. Тому їм потрібні уважність і спостережливість. А також допитливість — уміння ставити запитання. Вчися запитувати про навколишній світ і шукати відповіді на свої запитання!

Що?

Хто?

Який?

Чому?

Для чого?

Яка?

Скільки?

Як?

Де?

Що тобі хотілось би дослідити? Чому й для чого? Усе це — в тебе попереду!

Що найважливіше в дослідницькій роботі?

Досліді. Як пов'язані між собою:

1

2

Що тобі найбільше сподобалося на уроках «Я досліджую світ»? А що — здивувало?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯК ЗРОБИТИ ТВАРИНКУ З ПАПЕРУ?

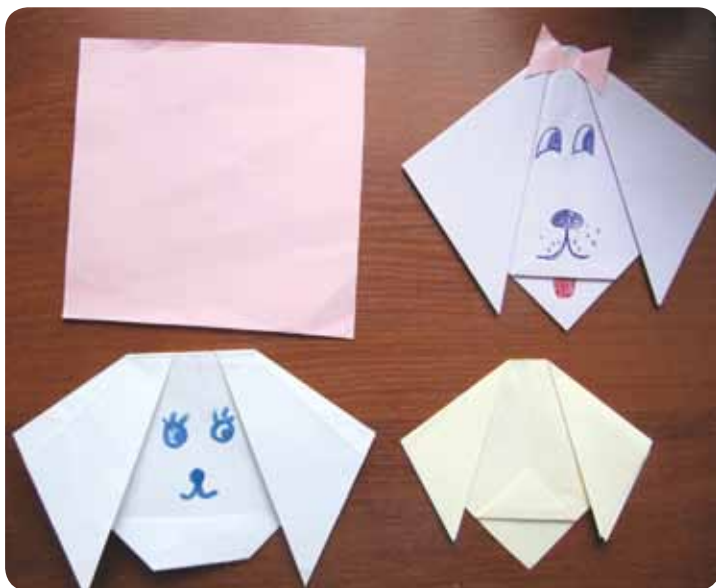
Знадобиться: двобічний кольоровий папір; кольорові олівці або фломастери.

Техніка: згинання (оригамі).

Дружні поради

Для досліджень світу тобі потрібні друзі. Ними стануть ці веселі тваринки... Виготовити їх з паперу дуже легко. Потрібно тільки спробувати.

Запам'ятай: ти навчишся творити красу! А краса дарує радість.

Наше перше дослідження — «ЛЮДИНА»

Привіт! Поясни, будь ласка, що означає — бути людиною.

Людина — це я і ти... Дізнатися більше про себе ми зможемо разом із чарівною панною Кульбабкою.

Вітаю вас усіх! Я — панна Кульбабка. Здогадалися, ким я працюю? Вирушаймо разом досліджувати світ.

Учімося ставити запитання й шукати на них відповіді.

Пропоную перевірити мої рецепти щастя:

- ◆ **Шукай. Твори. Дій.**
- ◆ **Вір і люби.**
- ◆ **Цінуй своє здоров'я.**

Спільно з дорослими ви зможете виконати свій перший родинний проект «Історія мого життя».

МОЄ ВІДКРИТТЯ: УСІ ЛЮДИ — РІЗНІ

Ти зрозумієш свою неповторність і зможеш розповісти про себе.

4

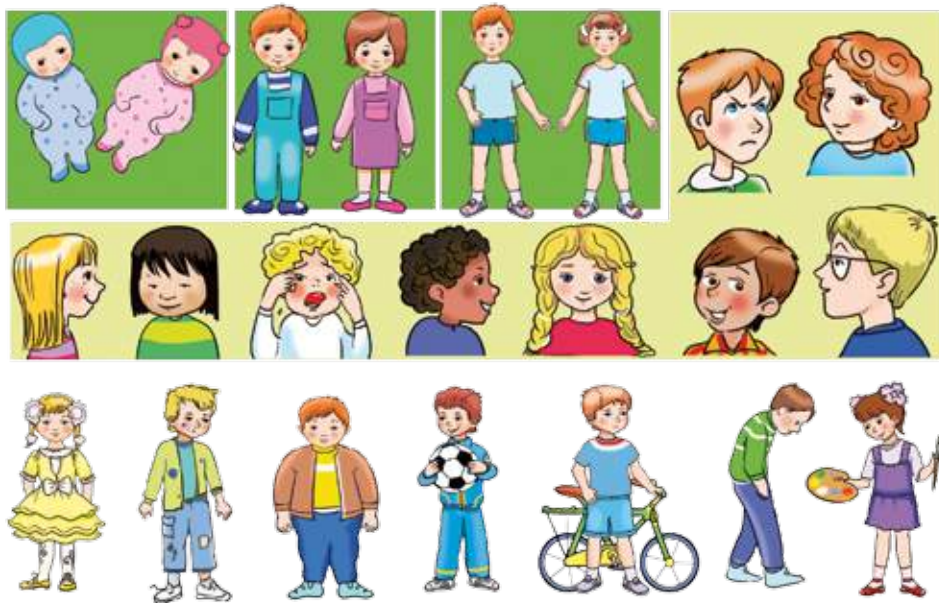
ЧИМ Я ВІДРІЗНЯЮСЯ ВІД ІНШИХ?

Кожна людина відрізняється від інших своєю зовнішністю, віком, звичками, характером, мріями й захопленнями. Придивися до своїх однокласників. Ви — усі різні. Усі — неповторні. Й усі — особливі.

Розгляньте малюнок «Світ людей». Порівняйте зображених дітей. Чим вони схожі? А чим відрізняються? Спробуйте розповісти про себе.

- **Розкажи**, хто твій друг чи подруга. Чому ти любиш спілкуватися саме з ними? Які захоплення у вас спільні? Що ви любите робити разом?
- **Продовж** речення: «Дружба — це ...».

ЩО Я ВЖЕ ВМІЮ РОБИТИ?

Пригадай: нещодавно тобі не вдавалося самостійно навіть зав'язати шнурки на кросівках. А що ти вже можеш робити без допомоги й нагадування дорослих? Що тобі подобається робити найбільше?

Розгляньте малюнок і розкажіть. Що діти вже вміють робити? Чим вони захоплюються? Яке твоє найбільше захоплення?

1

2

3

4

- **Розкажіть** одне одному про свої улюблені заняття.
- **Поділіться своїми досягненнями!** Хто вже вміє робити щось корисне самостійно? Чого ще ви хочете навчитися робити без допомоги дорослих?

Обговоріть прислів'я.

Не кажи «не вмію», а кажи «навчуся».

5

ДЕ Я ЖИВУ?

Де б не був твій дім — у місті чи селі — для тебе він найрідніший. Якщо ти живеш у місті, то щодня бачиш багатоповерхові будинки. Вулицями один за одним їдуть автомобілі. У селі люди працюють на землі, а в місті — на підприємствах і в офісах. У селі автомобілів менше і багатоповерхівок немає. Але тебе всюди оточує краса природи.

Роздивіться дитячі малюнки й упізнайте, на якому з них зображено місто. Назвіть три відмінності між містом і селом.

- Як називається твоє рідне місто чи село?
- **Назví** свою адресу. Опиши вулицю, де ти живеш. Чим вона тобі подобається?

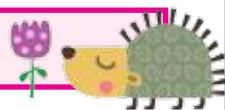
Дослідí разом із дорослими. Про що «розповідає» назва твого міста чи села? Чи красиво навколо твого будинку? **Пофантазуй.** Яким ти хочеш, щоб було твоє подвір'я за 10 років?

Що ти хочеш розповісти своїм новим друзям-однокласникам про себе й про те, де ти живеш?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЧОМУ ВАЖЛИВО УСМІХАТИСЯ?

Знадобиться: кольоровий папір (можна різного виду); картон; шаблони; кольорові олівці або фломастери; клей; фото.

Техніка: рвання, склеювання.

Дружні поради

Ти любиш фотографуватися? А усміхатися? Тоді тобі буде цікаво створити свій веселий портрет.

Роздивися портрети однокласників. Ти бачиш, які вони красиві? Разом — це твій дружній клас.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ЖИТТЯ В ДОВКІЛЛІ

Ти переконаєшся, твій навколишній світ — це природа й усе, що створили люди.

7

ЧИ МОЖЕ ЛЮДИНА ЖИТИ БЕЗ ІНШИХ ЛЮДЕЙ?

Уяви себе на безлюдному острові — посеред синього моря. Навколо тебе — чудова природа, дивовижні рослини й тварини. Але жодної людини ніде немає. Чи не захочеться тобі назад, додому?

Поміркуйте й розкажіть. Чому ніхто не може довго існувати без інших людей? Що потрібно людині для життя?

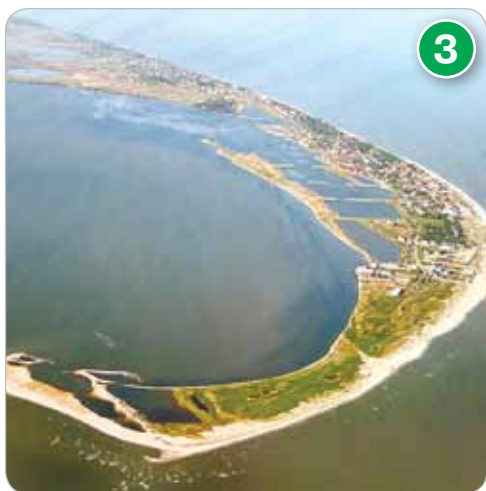
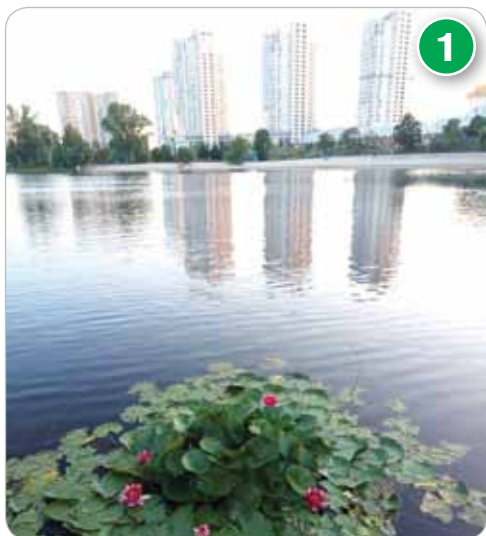
- **Позмагайтеся**, хто назве більше предметів, потрібних людям для життя.
- **Пофантазуйте**. Кого і що ви взяли б із собою на безлюдний острів?

ЧИ МОЖНА ЖИТИ БЕЗ ПРИРОДИ?

- **Роздивися світлини. Розкажи, що на них зображено. Придумай назву для кожної з них.**

- **Поділися своїми враженнями про ті місця, де тобі доводилося вже побувати. Як ти розумієш, що таке природа?**

Природа — це все, що нас оточує, але не створене людиною.

Природу поділяють на *неживу* й *живу*.

Роздивіться зображення. Чим вони відрізняються?

Нежива природа

1

2

3

Жива природа

1

2

3

До **неживої природи** належать: повітря, вода, земля під твоїми ногами і планета Земля, на якій ми всі живемо. А також Сонце, Місяць і зорі. Натомість, рослини й тварини — **жива природа**. **Люди також є частиною живої природи.**

- Чи є в тебе улюблений куточок природи? **Розкажи** про нього. **Намалюй** чи **сфотографуй**.

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ЯК СПОСТЕРІГАТИ ЗА ЗМІНАМИ В ДОВКІЛЛІ?

У природі постійно відбуваються зміни. Сонце сходить і заходить, день змінює ніч. Щойно було тепле літо, а вже настає прохолодна осінь. У природі багато різних прикмет. Щоб зрозуміти природу, вчися спостерігати. Спостерігати — це цікаво!

Як спостерігати за природою

Вересень — рання осінь	Жовтень — золота осінь	Листопад — кінець осені

ВОСЕНИ ВІДБУВАЮТЬСЯ ЗМІНИ В:

неживій природі	житті рослин	житті тварин
<p>Восени дні стають коротшими. Частіше йдуть холодні дощі.</p>	<p>Достигають плоди на калині, горобині, каштані, яблуні.</p>	<p>Відлітають у теплі краї птахи, готуються до зими звірі.</p>

- **Досліджуй** зміни, які відбуваються в природі та діяльності людей упродовж року. **Порівняй і роби висновки.**

- **Поміркуй.** Чому, на твою думку, люди спостерігають за природою?

Без чого і без кого ти не можеш обійтися в житті? Як люди залежать від природи? Чи ти любиш прогулянки на природі?

За чим тобі найцікавіше спостерігати в природі?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯКУ РОСЛИНУ Я ЛЮБЛЮ?

Знадобиться: гофрований папір або кольорові паперові серветки; картон; клей; кольоровий папір; ножиці.

Техніка: рвання, скручування, зібгання.

Дружні поради

Ти зумієш самостійно виготовити символ України — гілку калини.

Об'єднайте свої роботи й прикрасьте шкільне приміщення. Ви — молодці, бо даруєте людям красу!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ОЗНАКИ ЖИВОЇ ПРИРОДИ

Ти довідаєшся, які спільні ознаки мають усі живі істоти.

ЧИМ СХОЖІ МІЖ СОБОЮ РОСЛИНИ, ТВАРИНИ І ЛЮДИ?

Без сумніву, ти скажеш, що рослини, тварини і люди зовні дуже відрізняються. Однак усі вони — **організми, живі істоти**. Тобто належать до живої природи.

Позмагайтеся, яка група назве більше рослин і тварин. Які ще приклади організмів ви знаєте?

Рослини

ялини

калина

тюльпани

Тварини

сорока

окунь

білка

Усім живим організмам притаманні спільні ознаки. Рослини, тварини і люди ростуть і розвиваються, а також дихають, живляться, розмножуються і рухаються.

- **Роздивися зображення** соняшників і винограду.

- **Досліді.** Чи вміють рухатися рослини? Вислови свою думку. **Доведи**, що перед тобою — живі організми.
- **Роздивись і поміркуй.** Поясни, чому, на твою думку, равлики і гриби належать до живої природи.

ЯКІ УМОВИ НЕОБХІДНІ ОРГАНІЗМАМ ДЛЯ ЖИТТЯ?

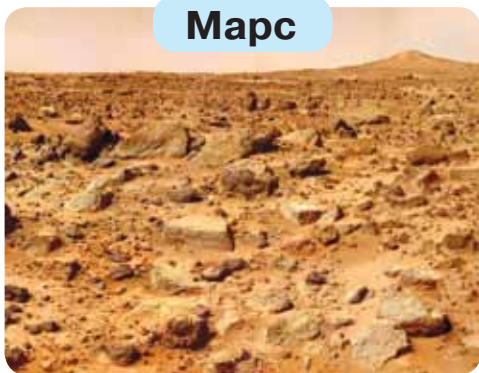
Обговоріть важливі запитання. Чому люди не живуть на інших планетах? Чому на Марсі й Місяці не ростуть рослини? Для чого космонавтам потрібні скафандри?

Космічний простір – безповітряний.

- **Порівняй** умови на Марсі й на Землі. **Зроби висновки.**

Марс

Земля

Виявляється, усім живим організмам для життя необхідні повітря, щоб дихати, а також вода, світло, тепло та їжа.

Роздивіться фотографію. Яку властивість рослин доводить цей дослід? Обговоріть.

пекінська
капуста

Пані Кульбабка радить тобі провести вдома дослід. **Установи**, за яких умов проростає насіння.

Це можна зробити так.

Посади насіння квасолі в **три** горщики із землею.

- Постав **один** на освітлене підвіконня й поливай.
- **Другий** не поливай.
- **Третій** помісти в неосвітлене місце, але поливай.

Попроси дорослих допомогти тобі занотувати результати спостережень.

ЧИМ ЛЮДИ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ ВІД ІНШИХ ЖИВИХ ІСТОТ?

Роздивіться зображення й розкажіть. Що спільного між тваринами й людьми? **Порівняйте**, чим вони схожі, а чим — відрізняються.

— Хоча і люди, і тварини, і рослини, і гриби належать до живої природи, між ними існують **суттєві відмінності**. Люди можуть мислити й висловлювати свої думки за допомогою мови. Тільки люди вміють мріяти й утілювати свої мрії в життя. Завдяки розуму, винахідливості й праці люди покращують своє життя.

- **Обговоріть**, що вміють робити тварини. А що — організми?
- **Корисне завдання.** Упродовж осені збирай насіння з огірків, динь, кавунів і соняшників для підгодовування птахів узимку. Влаштуйте змагання, хто заготовить більше кормів для них.

Що об'єднує тебе з іншими живими істотами? Які ознаки притаманні тільки людям? Які умови потрібні тобі для життя?

Що тобі найбільше подобається в неживій природі? А в живій?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯК ВІДТВОРИТИ ПТАШКУ В НЕБІ?

Знадобиться: картон; пластилін.

Техніка: ліплення, ґрунтування.

Дружні поради

Пластилін — твій давній знайомий. А чи знаєш ти, що з нього можна створити неймовірні пластилінові картини? І навіть карти!

Спробуй зобразити будь-яку тварину! Адже твоя творча ідея важлива й цікава!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: Я ВІДПОВІДАЮ ЗА СВОЄ ЗДОРОВ'Я

Ти дізнаєшся, з яких органів складається твій організм і чому здоров'я важливе.

ЯКУ БУДОВУ МАЄ МОЄ ТІЛО?

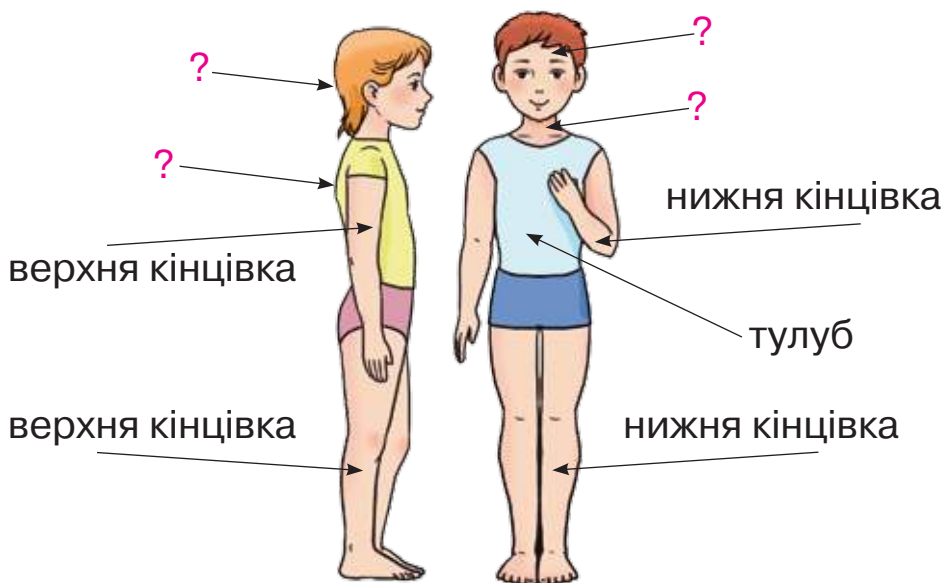

— Твоє тіло — це цілісний організм, що складається з різних органів. Усі вони взаємопов'язані між собою. Тобі, напевне, доводилося чути такі назви: **мозок, серце, легені, шлунок**. Пригадай назви інших органів. Від злагодженої роботи органів залежить твоє здоров'я.

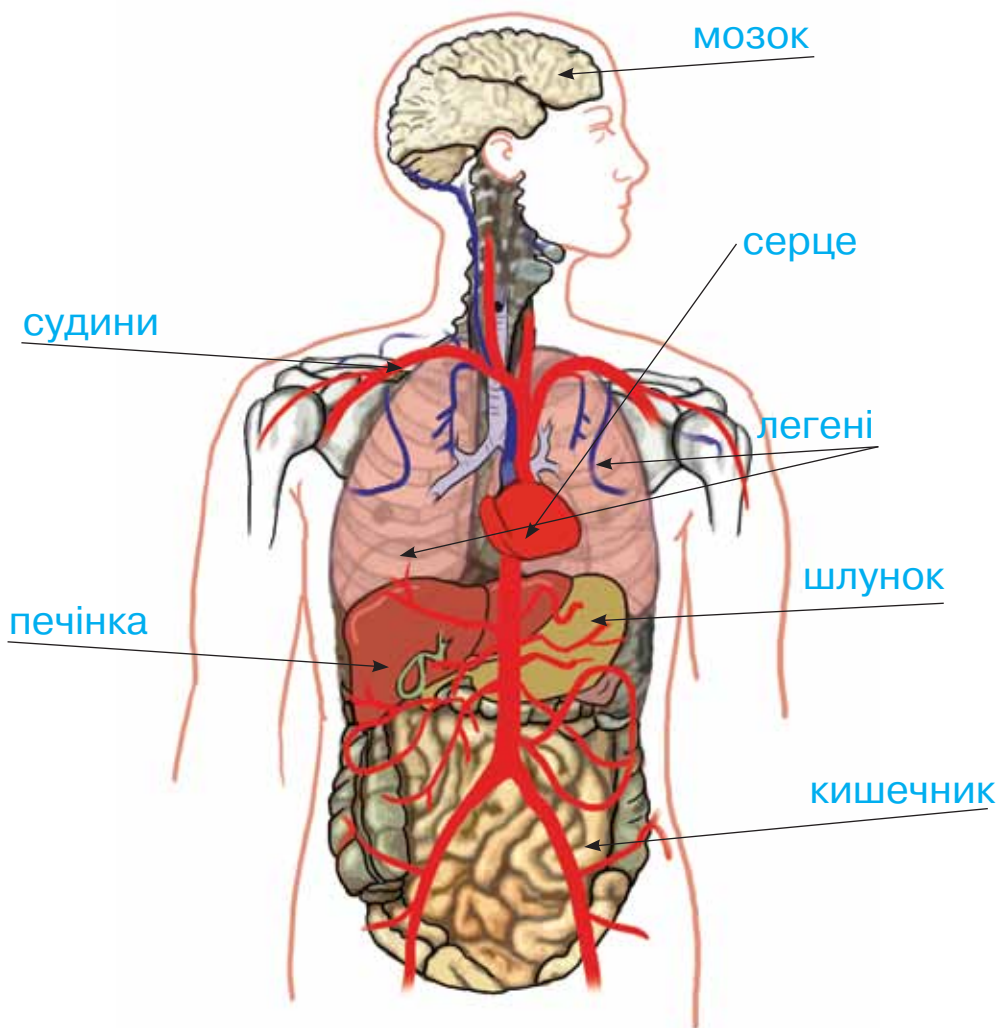
Роздивіться зображення будови тіла людини. **Розкажіть**, з яких частин складається ваше тіло. **Доповніть** схему. **Виправте** помилки.

Частини тіла й органи людини

- **Знайдіть** розташування найважливіших органів в організмі.

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

*Що невпинно кров качає?
Б'ється в тебе за реберцем
Працьовите, щире ...*

- **Досліді** за малюнком. У якій частині тіла міститься цей орган? З якими іншими органами він пов'язаний? Яку роль в організмі виконує?

ЧОМУ ЛЮДИ ОДНЕ ОДНОМУ БАЖАЮТЬ ЗДОРОВ'Я?

14

- **Розглянь і порівняй малюнки. Поміркуй, що означає — бути здоровим. Що таке здоров'я?**

Здоров'я — це краса й сила. Здорова людина завжди бадьора та життєрадісна. Хвора — сумна й невесела. Недарма люди бажають одне одному: *«Будьте здорові»*, *«На здоров'я»*... Які ще вислови про здоров'я ти знаєш?

Поясни прислів'я.

Бережи одяг, дівки новій, а здоров'я — поки молодий.

Розіграйте сценку. Підруги, здорова й та, яка захворіла, розмовляють по телефону. Що вони розповідають про своє самопочуття? Які ознаки має здоровий організм?

Пригадай. Як ти почуваєшся, коли хворієш?

Обговоріть. Чому здоров'я — найбільше багатство?

Запам'ятай: твоє здоров'я залежить від тебе. Дбай про нього!

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИСЯ БУТИ ЗДОРОВИМ?

— Для того, щоб бути здоровими, варто дотримуватися певних правил. Зараз ми спробуємо їх створити разом.

- **Розглянь світлини й розкажи**, як тварини дбають про своє здоров'я. Чи роблять зарядку? Чи вмиваються?

- **Поміркуй і обери!** Які з цих предметів допоможуть тобі зміцнювати своє здоров'я? Чому?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯК ВОСЕНИ ДБАТИ ПРО СВОЄ ЗДОРОВ'Я?

Знадобиться: картон; засушене листя.

Техніка: склеювання.

Дружні поради

Радимо тобі більше гуляти восени. Адже ти пам'ятаєш, що повітря й рухи корисні для здоров'я. У парку, лісі чи сквері — скрізь ти можеш назбирати багато красивого листя. А з нього — зробити все, що забажаєш. Навіть букви. Фантазуй на здоров'я!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ДБАЮ ПРО СВОЄ ЗДОРОВ'Я

Ти простежиш, які в тебе виробилися звички, чи варто їх змінювати і чи потрібно завжди дотримуватися розпорядку дня.

16

ЯКІ ЗВИЧКИ ПОТРІБНІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я?

— Твоє здоров'я залежить від тебе! Чи дбаєш ти про чистоту й охайність свого вигляду? Щодня виконуєш фізичні вправи й гуляєш на свіжому повітрі? Коли так, то вітаємо тебе: ти дотримуєшся правил **гігієни**. Тобто піклуєшся про своє здоров'я.

Гігієна — наука, що навчає, як вести здоровий спосіб життя й уникати хвороб.

- Склади пазл «Правила гігієни».

- **Послухай вірш. Придумай речення зі словами ГІГІЄНИЧНО й НЕГІГІЄНИЧНО.**

Не ведмідь же я, малята,
щоб до рота пальці пхати.
Це мені незвично:
Негі-гі-є-ніч-но!

Грицько Бойко

Дайте відповіді на цікаві запитання панни Кульбабки.

- Чи корисно для здоров'я гризти нігті?
- Скільки разів на день ти миєш руки?
- Чи ти вмиваєшся щодня?
- Після якої їжі варто прополіскувати рот?
- Чому в готельному номері завжди пропонують комплект із трьох рушників?

Дослідіть «трикутник здоров'я». З яких частин він складається? **Створіть** свої «трикутники здоров'я».

Нехай правила особистої гігієни назавжди стануть вашими корисними звичками!

ЧОМУ РУХ ПРИНОСИТЬ КОРИСТЬ?

- **Розглянь** малюнки й **порівняй** дії дітей. Хто з них більше піклується про своє здоров'я?

 — І людям, і тваринам корисно рухатися. Прогулянки на свіжому повітрі, рухливі ігри, фізичні вправи, заняття спортом забезпечують нормальну роботу всіх органів тіла. А тому сприяють зміцненню здоров'я.

 Поясни вислів. Чи погоджуєшся ти з ним?

Хто день починає з зарядки, у того здоров'я в порядку.

 Розкажіть про свої улюблені види спорту. Які спортивні ігри ви знаєте? А які люблять ваші родичі й друзі?

- **Поміркуй.** Які спортивні ігри можна вважати літніми, а які — зимовими?

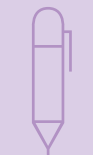

ЯК РОЗПОРЯДОК ДНЯ ВПЛИВАЄ НА ЗДОРОВ'Я?

— Чи подобається тобі прокидатися в той самий час? Коли ти відпочиваєш, а коли — займаєшся корисними справами? Що ти знаєш про розпорядок дня?

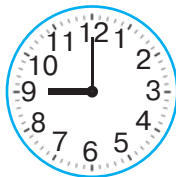
18

Розпорядок дня — це правильне чергування різних видів діяльності впродовж дня.

Ознайомтеся з розпорядком дня учнів першого класу. **Обговоріть** його зі своїми однокласниками. Яких малюнків **не** вистачає?

- **Досліді.** Які особливості саме твого розпорядку дня? Чи потрібен розпорядок дня дорослим?
- **Корисне завдання.** Разом з батьками складіть розпорядок дня вашої родини.

Який у тебе розпорядок дня у вихідні? Що тобі більше подобається: дивитися мультфільми чи гратися на спортивному майданчику?

Що у твоєму розпорядку дня подобається тобі найбільше, а що — найменше?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЧИ РУХАЮТЬСЯ РОСЛИНИ?

Знадобиться: картон; папір; пластикін; насіння соняшнику або гороху.

Техніка: склеювання, ліплення, торцювання.

Дружні поради

Як ти думаєш, чому соняшник дістав таку назву? Чи є в рослин, на твою думку, свій «розпорядок дня»?

Дізнайся, як можна використати насіння соняшнику.

А ми пропонуємо зробити красиву об'ємну композицію та прикрасити нею ваш клас до свята врожаю.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: СКЛАДНИКИ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Ти зрозумієш, що твоя безпека залежить і від твого меню, і від поведінки вдома й на вулиці.

19

ЯКА ЇЖА КОРИСНА, А ЯКА — ШКІДЛИВА?

— Усім живим істотам, щоб рости, розвиватися, навчатися та навіть гратися, потрібна їжа. Але не будь-яка. Смачна їжа приносить задоволення, однак вона не завжди корисна для здоров'я.

Правильне харчування — запорука твого здоров'я.

Розгляньте малюнки. Вигадайте, що скаже веселий здоровий зайчик своєму нещасному хворенькому другові. Розіграйте.

- **Дізнайся в дорослих, яка їжа корисна для твого здоров'я, а яка — шкідлива. Назви.**

- **Важливі запитання для твого здоров'я.** Що з корисного тобі подобається? Чого зі шкідливого ти не любиш?

- **Обговоріть** поради панни Кульбабки. Чи з усіма ви згодні? Запропонуйте свої поради.

П'ять корисних порад від лікарки Кульбабки

1. Надавай перевагу овочам, кашам, першим стравам і фруктам.
2. Не захоплюйся солодощами й цукерками.
3. Добре пережовуй їжу, щоб не зіпсувати собі шлунка.
4. Не розмовляй з повним ротом — це негарно й небезпечно: ти можеш захлинутися.
5. Уживай їжу з апетитом!

- Як ти розумієш слово *апетит*? Від чого він залежить? **Досліді.**
- Чому український борщ корисний для здоров'я? **Обговори** вдома.

ЯКА ПОВЕДІНКА ВДОМА Є БЕЗПЕЧНОЮ?

- Розглянь малюнки й поясни, хто з дітей обрав удома безпечне місце для гри. А хто — небезпечне?

- Складіть розповідь за малюнками. Що може в побуті становити небезпеку, якщо поводитися необачно?

ОБЕРЕЖНО!

Пожежа!

Затоплення!

Вибух!

- **Обери** продовження речення з підказок панни Кульбабки.

Небезпека може виникнути вдома, коли я ...

Підказки панни Кульбабки:

... без дозволу дорослих користуюся електричними приладами — ...

... беру сірники або запальничку й граюся ними.

... не стежу за тим, щоб крани з водою були закручені.

У РАЗІ НЕБЕЗПЕКИ ТЕРМІНОВО ВИКЛИКАЙ ДОПОМОГУ!

101 — пожежна служба
або служба порятунку

102 — поліція

103 — швидка медична допомога

104 — служба газу

Пам'ятай!

Користуватися цими телефонними номерами потрібно лише за необхідності.

- **Практичне завдання.** Разом з батьками обговорі, де у вашій оселі тобі можна гратися, а де — ні.

ЯКА ПОВЕДІНКА НА ВУЛИЦІ ТОБІ НЕ ЗАШКОДИТЬ?

Кожна вулиця має **проїзну частину** для руху транспорту й **тротуар** для руху пішоходів. Переходити вулицю можна тільки там, де обладнані **пішохідні переходи**.

Ці знаки важливі для пішоходів. Вони допоможуть тобі!

наземний перехід

підземний перехід

Запам'ятай три найважливіші дорожні правила!

1. Переходь дорогу лише в дозволених місцях.
2. Починай рух тільки на зелене світло світлофора.
3. Коли переходиш дорогу, подивися спочатку ліворуч, а посередині дороги — праворуч, чи не їде транспорт.

- **Досліді**, скільки разів ти перетинаєш вулицю, коли йдеш до школи. Як обладнані ці переходи?
- **Поясни**, на якому з малюнків діти переходять дорогу правильно.

Розгляньте малюнки. Придумайте й розіграйте уявні ситуації. Коли на вулиці дітям може загрожувати небезпека? Які переходи безпечні, а які — ні? Чому?

Дорога — це не гра. Помилка коштує життя.

Що з корисної їжі для тебе найсмачніше? Чим в оселі тобі користуватися небезпечно? Яка дорога від твого дому до школи — найбезпечніша, а яка — найкоротша? Яку ти обираєш?

Що у своїй щоденній поведінці ти вважаєш правильним? А що варто змінити?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯКА ЇЖА КОРИСНА?

Знадобиться: картон; пластилін.

Техніка: ліплення, ґрунтування.

Дружні поради

Ти вже добре знаєш, що фрукти й овочі корисні для твого здоров'я. Дізнайся чому.

Пам'ятаєш пісню-гру про родичів гарбузових?

І ти придумай історію про свої улюблені фрукти й овочі.

Виготови їх з пластиліну й створи за своєю історією «пластиліновий» мультфільм.

Не забувай вживати свіжі овочі й фрукти щодня! Ти ж знаєш, які вони корисні.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ВАЖЛИВІСТЬ ОРГАНІВ ЧУТТЯ

Ти дізнаєшся, як органи чуття допомагають тобі пізнавати світ.

ЯКІ Я МАЮ ОРГАНИ ЧУТТЯ?

— У тебе є **п'ять органів чуття**. Це очі, вуха, ніс, язик і шкіра. Вони — твої помічники в пізнанні світу. Усі органи чуття взаємодіють між собою. Так вони повідомляють про те, що відбувається в довкіллі.

- **Досліді.** Як завдяки органам чуття ти вивчаєш навколишній світ? Як виявляєш його красу, чуєш звуки? Як упізнаєш різноманітні об'єкти: за запахом, смаком чи на дотик?

Уважно роздивіться малюнок. Розкажіть від імені кожної з мавпочок, що вони дізналися про навколишній світ. Поясніть, які «обов'язки» виконують усі їхні п'ять органів чуття.

- **Поміркуй**, про які небезпеки й загрози можуть повідомляти органи чуття. Як вони відкривають для тебе світ приємних вражень?

Придумайте й розіграйте життєві ситуації до кожного з малюнків.

ЯК ЗІР І СЛУХ ВІДКРИВАЮТЬ МЕНІ СВІТ?

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

Круглі озерця ніколи не замерзають.

— За допомогою органу зору ти бачиш людей, сонце й квіти, веселку на небі, улюблені іграшки... А якщо заплющити очі, то нічого не побачиш.

Очі повідомляють тобі про колір предметів, їхню форму, розмір, відстані. А ще по очах видно, коли тобі сумно, а коли — радісно.

- **Розглянь** рекламу мультфільму «Микита Кожум'яка». Про що можна дізнатися завдяки очам?

Твої дослідження

№ 1. Що можуть розповісти очі? Роздивися кадри з мультфільму «Викрадена принцеса». Розкажи про персонажів.

№ 2. Роздивися різні яблука. Що про них можна дізнатися за допомогою зору?

№ 3. Чи вміють очі не тільки плакати, а й сміятися?

№ 4. Які очі у твого друга чи підруги? **Опиши.** Якого кольору очі у твоїх рідних? **Досліді.**

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

*Два брати по різні боки гори живуть,
але ніколи один до одного в гості не ходять.*

— Завдяки слуху ти розпізнаєш різноманітні звуки природи: шумі вітру, хвиль, дощу. А також голоси людей, радісний сміх і звуки музики... Від того, що ти чуєш,

залежить те, як ти дієш. Тому слухай уважно, що відбувається в довкіллі. Навіть тоді, коли навколо тиша.

- **Поміркуй.** Що означає цей знак? У яких ситуаціях його використовують? →
- Які звуки природи ти знаєш? **Назві.** Скористайся світлинами-підказками.

Пограйте. Заплющивши очі, по черзі впізнайте за голосом, хто говорить.

ЩО Я МОЖУ РОЗРІЗНИТИ НА СМАК, ЗАПАХ І ДОТИК?

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

Завжди в роті, а не проковтнеш.

- **Розглянь малюнки та пригадай**, якими бувають на смак різні продукти. Який твій улюблений?

— Язик — це «контролер», який допомагає тобі відчутти смак їжі і визначити, чи можна її вживати. Смак може бути кислим, солодким, солоним або гірким. Усі смаки поєднуються один з одним. Якщо їжа суха, то ти не відчуєш її смаку. Дуже гаряча їжа знижує твої смакові відчуття. Язик відчуває, чи тепла їжа, чи холодна. Завдяки язикові ти говориш.

- **Досліди**, які продукти мають кисло-солодкий, а які — солоно-кислий смак. **Назві.**

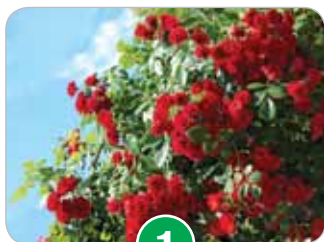
Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

На обличчя він «заліз»: між очима у нас ...

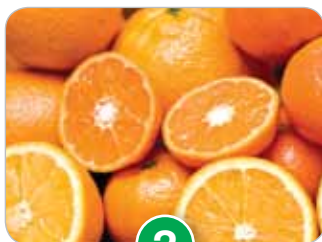

- **Розглянь малюнки й пригадай**, що ти можеш розпізнати за запахом. Які твої найулюбленіші аромати?

1

2

3

4

5

6

— Запах хвої й аромат квітів викликають задоволення й радість, запах їжі посилює апетит. А неприємні запахи насторожують і попереджають про небезпеку. Наприклад, запахи газу, диму й сміття.

- **Досліді.** Чи можеш ти розпізнати ці рослини за їхнім ароматом?

ялина

липа

тройнда

конвалія

Відгадай загадку, **поясни** відгадку.

З якого одягу людина ніколи не виростає?

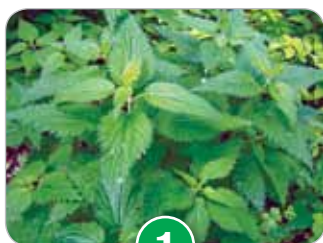
За допомогою органу дотику — шкіри, можна багато про що дізнатися. Яка поверхня — тепла чи холодна? Чи вона — гладенька, жорстка, колюча, м'яка або тверда на дотик?

Твої дослідження

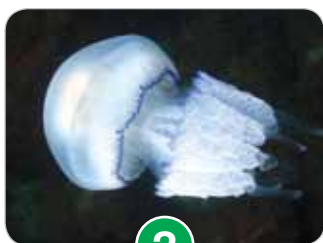
№ 1. Які улюблені страви у членів твоєї родини? Які вони на смак?

№ 2. Які улюблені аромати у твоїх рідних?

№ 3. Про що і про кого ти дізнаєшся завдяки дотику? **Поясни.** Чи до всього можна торкатися?

1

2

3

4

5

6

Які зміни в довкіллі ти розрізняєш завдяки зору й слуху? Чи ти любиш тишу? Про що небезпечно тобі можуть повідомити смак, запах і дотик?

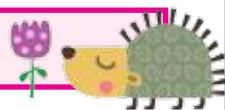

Чи цікаво тобі було дізнатися про органи чуття й досліджувати їх?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯКІ ВІДЧУТТЯ ТОБІ ПОДАРУВАЛА ОСІНЬ?

Знадобиться: картон; папір.

Техніка: рвання, склеювання.

Дружні поради

Чи вмієш ти помічати красу природи?

Чи любиш милуватися осінніми краєвидами?

Спробуй розповісти про свої відчуття. А якщо слів ще не вистачає, то створи паперову осінню картину-аплікацію і подаруй її своєму другові чи підрузі. Адже подарунки робити так приємно!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ОРГАНИ ЧУТТЯ ПОТРІБНО БЕРЕГТИ

Ти довідаєшся, як запобігати хворобам та ушкодженням органів чуття.

25

ЯК ДОГЛЯДАТИ ЗА ОРГАНАМИ ЗОРУ І СЛУХУ?

Запам'ятай! Якісне освітлення є найпершим другом для здоров'я очей.

- Розглянь і порівняй малюнки. З'ясуй, на якому з них джерело світла розташовано **неправильно**.

1

2

- Пригадай, хто з твоїх однокласників пише правою рукою, а хто — лівою.

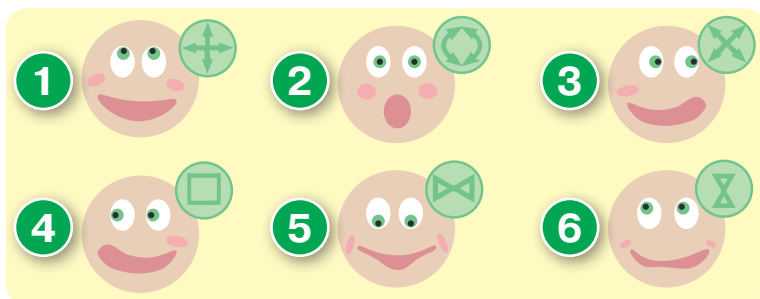
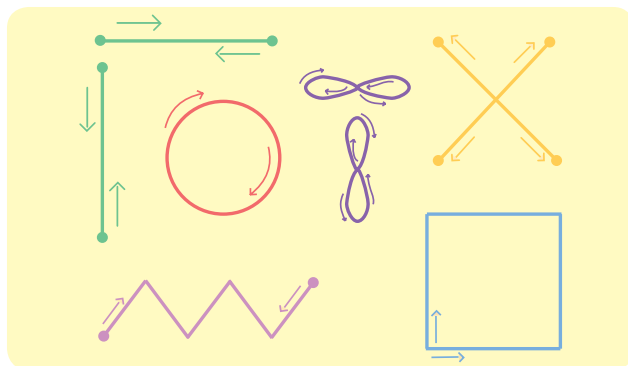

- **Проведи дослід удома.** З якого боку потрібно розташовувати джерелó світла, щоб краще бачити. Чому?
- **Розпитай** членів своєї родини, у кого який зір. Хто вимушений користуватися окулярами? Чому?

**Корисні поради від лікарки Кульбабки:
як зберегти свій зір**

1. Не читай лежачи!
2. Не три очі брудними руками!
3. Не грай довго в комп'ютерні ігри!
4. Не захоплюйся переглядом телевізійних програм!
5. Щодня роби зарядку для очей.

- **Виконай тренувальні вправи для очей** разом з панною Кульбабкою, яка працює лікаркою. Стеж очима за стрілочкою.

З'ясуй разом із дорослими.

- У яких ситуаціях навушники необхідні, а коли вони можуть зашкодити?

- Як потрібно берегти свій слух, перебуваючи у воді? **Поясни** свою думку.

- З'ясуй**, чи добре чують твої бабусі й дідусі або інші старші родичі. Разом із дорослими **доповни пам'ятку**, як доглядати за органом слуху.

Збережи свій слух

1. Не колупайся у вухах гострими предметами!
2. Не слухай часто гучної музики!
3. Негайно звертайся до дорослих по допомогу, якщо до вуха щось потрапило! Наприклад, залишилася вода після купання чи залізла комаха.

ЯКІ ПРАВИЛА ДОПОМАГАЮТЬ БЕРЕГТИ ОРГАНИ НЮХУ, СМАКУ Й ДОТИКУ?

- Роздивися кадри з мультфільмів і пригадай, які казки про незвичайні носи ти знаєш.

- Розглянь малюнки й поясни. Як потрібно нюхати незнайомі речовини? Хто з дітей береже свій нюх?

- **Поміркуй.** Чи варто всюди «пхати» свого носа? Чи може це обернутися втратою відчуття запаху? Чому, на твою думку, не варто вживати занадто гарячі страви? Які будуть наслідки?

Розгляньте малюнки й поясніть. Чому потрібно доглядати за шкірою? Як діти доглядають за своєю шкірою?

1

2

Здорова шкіра — окраса й захист організму. Брудна шкіра — негарна. Подряпини на шкірі — ніби відчинені двері для потрапляння до організму різних збудників хвороб. Як ти гадаєш чому?

- **Доповни** корисні поради.

Корисні поради від лікарки Кульбабки
Коли хочеш зберегти свою шкіру здоровою, то...

1. Дбай про її чистоту!
2. Бережи її від поранень, обморожень та опіків!

Чому маленьким дітям можна дивитися мультфільми не більше 15 хвилин на добу? Чому потрібно обережно чистити вуха? Як доглядати за волоссям і нігтями?

Що корисного ти розповіси друзям?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯКІ ВІДЧУТТЯ У ВАС ВИКЛИКАЮТЬ ЦІ САМОРОБНІ ТВАРИНКИ?

Знадобиться: картон; ватні диски.

Техніка: комбінування різних матеріалів.

Дружні поради

Сьогодні ми ще раз переконаємося, що бути чарівником л'єгко. Потрібно тільки бути уважним до навколишнього світу. І тоді ватні диски легко перетворюються на кумедних тваринок, до яких просто неможливо не доторкнутися. Подивімося навколо уважніше!

МИ ДОСЛІДЖУЄМО СВІТ!

Підбиваємо підсумки. Що нового, корисного і цікавого ми дізналися про життя людей?

- **Роздивись і назви** номер світлини, на якій зображено: нежива природа, жива природа й навколишній світ.

- **Вислови свою думку.** Які звички ти вважаєш корисними?

- **Обери.** Скільки органів чуття має людина?

2

4

5

- **Наведи** три докази, що людина є частиною живої природи.

Наше друге дослідження — «ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ»

Мене цікавить, чи можна навчитися бути щасливими.

Для цього, мені здається, нам треба не лише знати правила життя серед людей, а й дотримуватися їх. Про це нам залюбки розкаже панна Будь Ласка.

Вітаю! Я — панна Будь Ласка. Я ознайомлю вас з правилами культурної поведінки. А також разом ми відкриємо секрети щасливого життя.

Пропоную мої рецепти щастя:

- ◆ **Праця й любов рухають людину вперед.**
- ◆ **Доброзичливість і привітність — шлях до успіху.**
- ◆ **Усмішка відкриває серця.**

Спільно з дорослими ви зможете виконати другий родинний проект «Складання власного родоводу».

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПРАВИЛА СПІВЖИТТЯ

Ти довідаєшся про правила щасливого співжиття.

ЯК Я ДОСЛІДЖУЮ ІСТОРІЮ СВОЄЇ СІМ'Ї?

- **Поміркуй**, що означає слово «сім'я».

— Сім'я — це ти, твої батьки, любі брати й сестрички. До родини належать значно більше родичів. Це — тітки й дядьки та їхні діти. Найповажніші за віком у родині — прабабусі й прадідусі, а також бабусі й дідусі. Родини складаються із різних поколінь. Є найстарші, старші, молоді й наймолодші. До наймолодшого покоління належиш ти.

- **Досліди**. Скільки поколінь у твоїй родині?

Запам'ятай! Кожна родина має свою історію. Але головне, щоб усі рідні любили й поважали одне одного.

Відгадай загадки й поясни відгадки.

*Сивий, мудрий і поважний.
Зклопотаний, відважний.
Всього я в житті навчусь,
бо зі мною мій ... _____*

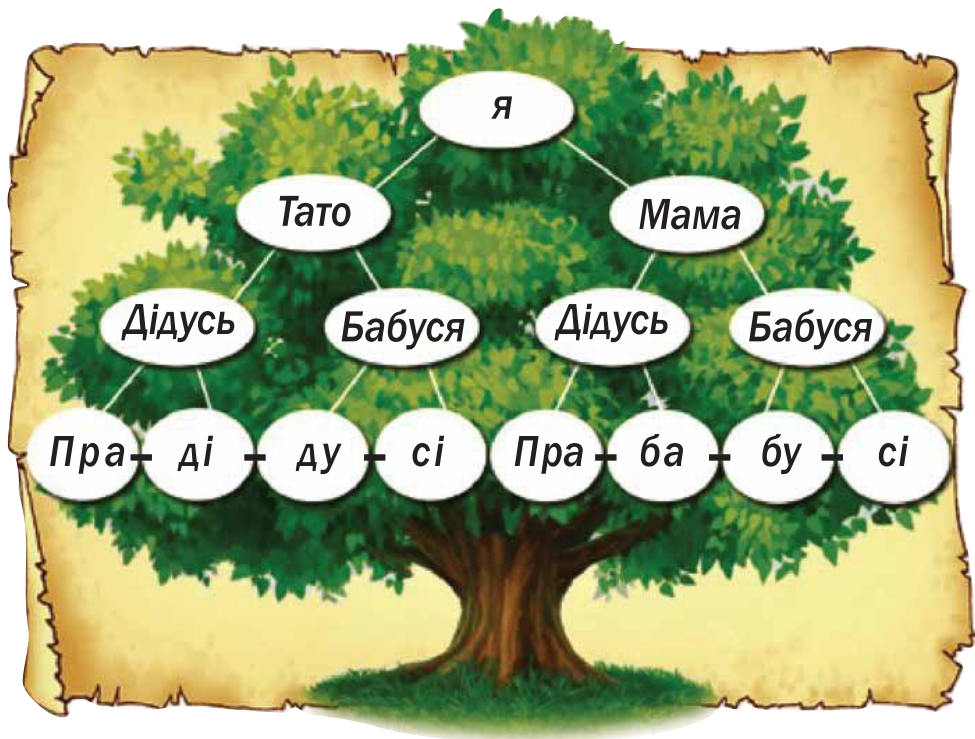
*Ще голубонька рідненька —
добра, мила й веселенька.
Я ніколи не журюся,
бо у мене є ... _____*

- **Роздивись**, як панна Будь Ласка зобразила родинні зв'язки.

Родинне дерево

Дізнайся більше про свою родину

- Що ти знаєш про своїх родичів? Як їх звати?
- Де вони живуть? Ким вони працюють?
- Як познайомилися твої батьки? Де? Коли?
- **Розпочинай досліджувати історію своєї родини.** Постав ще більше запитань і дістань на них відповіді. Так ти краще зрозумієш своїх батьків і рідних.
- Ти також належиш до своєї родини. **І твоя історія важлива!** Що ти пам'ятаєш про себе маленького / маленьку? Поцікався у друзів, як їх ласкаво називали, коли вони були маленькими. А як називали тебе?

ЯКІ ЗВЕРТАННЯ ПОБУТУЮТЬ У ТВОЇЙ РОДИНІ?

Роздивіться картину й обговоріть.

Яку родину ви вважаєте щасливою?

неню

мамуся

мамочко

татку

таточку

дідусю

татусю

бабусенько

— Кожна дитина любить, коли до неї звертаються лагідними словами. А як ти називаєш своїх рідних? Чи ніжно вимовляєш їхні імена?

Важливо не лише вимовляти пестливі імена. Потрібно виявляти любов і пошану до рідних. А найголовніше — повсякчас піклуватися й допомагати одне одному.

Чи любиш ти спілкуватися в колі сім'ї і друзів?

Поміркуй і поясни вислів.

Добре слово як сад квітне.

- **Дізнайся** в батьків, чому вони обрали для тебе таке ім'я. Що воно означає?

ЧОМУ ПОТРІБНО ШАНУВАТИ БАТЬКІВ?

— Батьки подарували тобі життя. З ними ти дізнаєшся, який прекрасний навколишній світ. Вони зігрівають тебе теплом і ласкою. Допомагають подолати труднощі. І щиро радіють твоїм успіхам і перемогам.

Придумайте за малюнками-підказками, про що можуть розмовляти дорослі й діти. **Розіграйте** запропоновані ситуації.

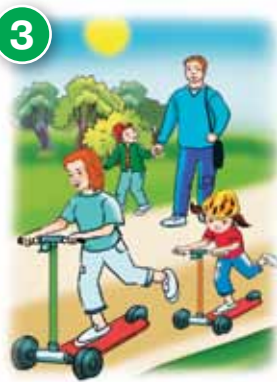
1

2

3

Поясни мудрий народний вислів.

Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько.

- **Досліді** разом із дорослими, чому маму в Україні називають *ненькою*.

Скільки поколінь у твоїй родині? Хто наймолодший? А хто — найстарший? Як ти звертаєшся до своїх рідних?

Що тобі найбільше подобається у твоїй родині? А що не подобається й хочеться змінити?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ХТО ДО ТЕБЕ ЗВЕРТАЄТЬСЯ «МОЄ СОНЕЧКО»?

Знадобиться: шаблони; нитки для в'язання.

Техніка: кріплення ниток замочком уперед і назад.

Дружні поради

Чому люди називають найдорожчих і рідних сонечками? А до тебе хтось так звертається? Подумай, якими словами можна звернутися до тих людей, яких ти поважаєш і любиш. А ми зробимо їм у подарунок миленьке сонечко — символ щастя на нашій планеті.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ

Ти переконаєшся, що ввічливість допомагає в житті.

ЧОМУ ВВІЧЛИВІ СЛОВА НАЗИВАЮТЬ ЧАРІВНИМИ?

— Приємно спілкуватися з ввічливими й добрими людьми. З такими, які нікого не ображають і не принижують. Про них кажуть, що вони **культурні**. А неввічливих і грубих — називають **некультурними**. Вони не вміють поводитися, бо не знають правил культурної поведінки — **етикету**.

Етикёт — узвичаєний порядок поведінки серед людей.

- **Прослухай вірш** Ігоря Січовика про одного некультурного «героя». Чи дотримується він правил етикету? Чи траплялося тобі спілкуватися зі схожими на нього?

Неввічливий ведмідь

У лісі жив Ведмідь-гультай,
знав єдине слово «Дай!».

— Дайте меду і малини!
— Дайте риби і калини!

Дорікали звірі вслід:
ну й неввічливий ведмідь!
Чи тобі завчати важко
чарівні слова «Будь ласка»?

- **Досліді й поясни.** Чому ці слова називають чарівними?

Даруйте! Вибачте! Пробачте! Перепрошую!
Мені дуже шкода! Прошу вибачити мені!

Щиро дякую! Велике спасибі!
Я не знаю, як Вам і дякувати!
Дякую Вам від усього серця!
Дуже вдячний / вдячна Вам за Вашу турботу!

Розгляньте малюнки-підказки й придумайте ситуації, коли промовляють увічливі слова вітання, подяки, прохання й вибачення.

1

2

- **Досліді.** Як слова можуть впливати на твій настрій?

У ЧОМУ ПОЛЯГАЮТЬ СЕКРЕТИ ВИХОВАНOSTІ?

Розгляньте кадри з мультфільмів. Пригадайте, з яких казок до вас завітали ці герої. Кого з казкових героїв ви вважаєте взірцем вихованості, а кого — ні? Чому? Наведіть приклади.

Буратіно і Мальвіна

Карабас Барабас

Шрек і його друзі

Попелюшка

Капітошка

Вовченя

Баранчик Шон

Бембі

Оленка

Петрик

- **Поділися своїми спостереженнями.** Хто пригадає більше ознак вихованої поведінки в щоденному житті? У чому секрет вихованої дитини?

Секрети вихованості від панни Будь Ласка

Перший секрет. Вихована дитина, хоч би скільки років їй не було, скрізь: і вдома, і в школі, і на вулиці — поводить себе чемно й привітно.

Другий секрет. Завжди поведись з іншими так, як хочеш, щоб поводитися з тобою.

- **Доповни цей список** порадами для тих, хто хоче бути чемними.

ЧОМУ ВВІЧЛИВІСТЬ ЗАВЖДИ ДОРЕЧНА?

Розгляньте малюнки-підказки, придумайте й розіграйте сценки. Зробіть висновки, чи завжди потрібно бути ввічливими. Чому?

1

2

3

Чи варто розмовляти ввічливо, коли в тебе поганий настрій? Які чарівні слова ти вимовляєш найчастіше? Чи подобається тобі бути вихованим?

Яким із секретів вихованості панни Будь Ласка ти скористаєшся передусім?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯК ПОДАРУВАТИ ГАРНИЙ НАСТРІЙ?

Знадобиться: порожня баночка з-під соку чи йогурту; пластилін; кольорова квасоля; намистинки.

Техніка: дизайнерське моделювання.

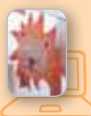
Дружні поради

Чи подобається тобі, коли твої близькі дарують одне одному квіти? Як часто вони це роблять? Подаруй усім святковий настрій: виготов вазочку для квітів. Створи власний неповторний витвір мистецтва.

34

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ЧЕСНОТИ ЛЮДИНИ

Ти дізнаєшся, які людські якості найважливіші в житті.

ЩО ТАКЕ ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ?

— Ти, напевно, захоплюєшся казками? У казках «живуть» твої улюблені герої. Багатьом з них притаманні такі риси: доброта, чесність, працьовитість, дотепність і скромність. Цих героїв називають **ПОЗИТИВНИМИ**, тобто хорошими.

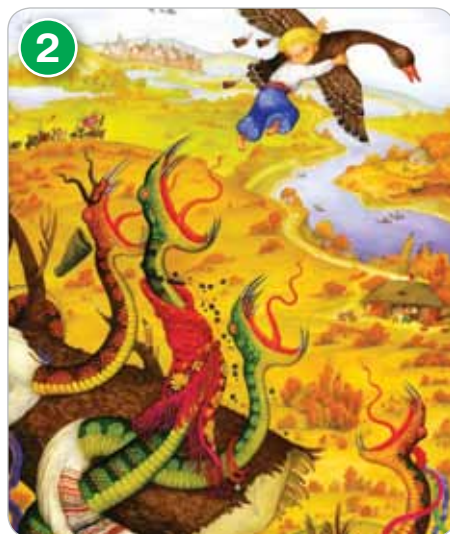
Водночас є й зовсім інші: злі, жорстокі, брехливі, ліниві, завжди похмурі й незадоволені, ще й хвалькуваті. Їх називають **НЕГАТИВНИМИ** — поганими.

Роздивіться фотографії, кадри з мультфільмів і малюнки. Розкажіть, з яких казок «прийшли» до нас ці герої. Хто з них бажає іншим добра й щастя? А хто — навпаки?

Котигорошко

Івасик-Телесик

Бабай

Лікар Айболіть

Кай і Герда

Снігова Королева

- **Поміркуй і досліди**, що означає це слово.

ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ

- **Поясни**, кого ти вважаєш доброзичливими.

Оберіть, які слова, на вашу думку, живуть у щасливому казковому палаці.

- **Оберіть** риси, якими володіють доброзичливі люди. Перелічіть усі їхні найважливіші чесноти.
- А які риси можуть мати недоброзичливі люди? Чому вони всім не подобаються? **Обговоріть**.
- **Поміркуй**. На кого з людей, які тебе оточують, ти хочеш бути схожим чи схожою? Чому?

ЩО ТАКЕ ПРАВДИВІСТЬ І ЩИРІСТЬ?

Роздивіться малюнки. Які герої казкові, а яких можна зустріти у звичайному житті? Які риси характеру їм притаманні?

— Герої існують не лише в казках, а й у житті. Вони — правдиві й добрі, щирі, скромні й відповідальні, чесні й відважні. А ви хочете бути героями?

Тоді позбувайтесь поганих рис, якщо вони у вас є. Учіться приймати самостійні рішення й бути за них відповідальними.

Дослідіть, кого ви вважаєте справжніми героями в нашому повсякденному житті. **Розкажіть** про них.

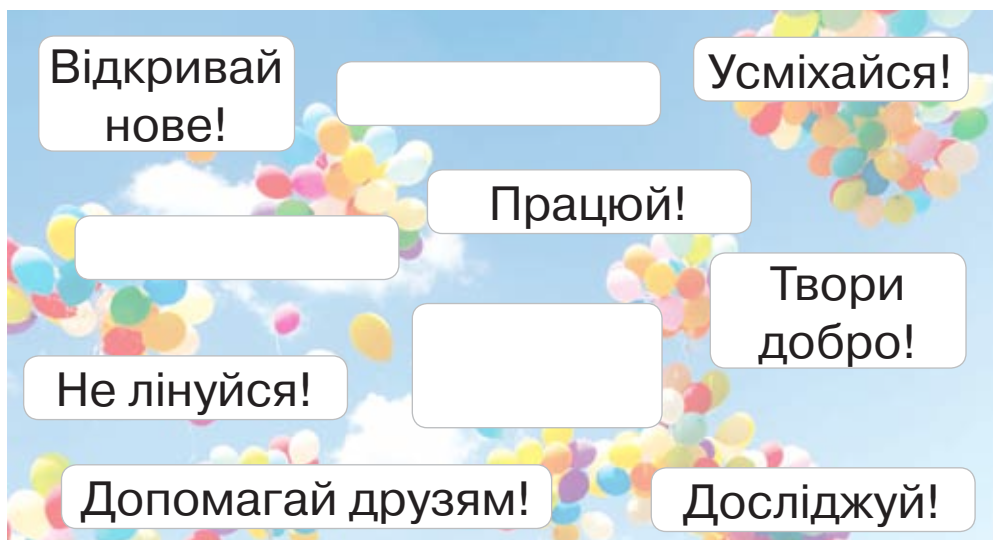
КОЛИ Я ВЧИНЯЮ ПРАВИЛЬНО?

— Кожному варто замислюватися над своїми вчинками й щоденною поведінкою. Коли ти чиниш правильно? А коли — ні? Чи старанно вчишся й виконуєш свої обов'язки? Або вередуєш, як немовля? Ти прокидаєшся вранці з гарним настроєм? Чи намагаєшся щодня дізнаватися про щось нове?

Роздивіться повітряні кульки. Що на них написано? Спробуйте прочитати разом.

- **Придумайте**, які б написи ви додали, щоб відчувати радість і щастя.

Які риси характеру твоїх друзів тобі подобаються найбільше? Чи можна легко позбутися поганих рис? Чи покращать твоє життя дратівливість і злість?

Які чесноти в людині — найважливіші?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

КОЛИ МИ НАЗИВАЄМО КОГОСЬ «ДОБРИМ»?

Знадобиться: циліндр від рулону туалетного паперу; картон.

Техніка: конструювання.

Дружні поради

Замислимося: коли ми називаємо когось добрим? Мабуть, тоді, коли переконані, що ця жива істота дарує любов і радість іншим.

І тоді добрим стане й кумедний лев. Адже, коли дивишся на нього, неможливо не усміхнутися. А усмішка — це завжди щастя!

37

МОЄ ВІДКРИТТЯ: УСІ ПРОФЕСІЇ ПОТРІБНІ

Ти дізнаєшся про значення праці в житті людей.

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ХТО ПРАЦЮЄ В ШКОЛІ?

Яка професія в школі найвідповідальніша? Звісно, це — професія вчителя. Учитель навчає й виховує дітей, допомагає їм пізнавати світ, щоб вони досягали успіхів у житті й були щасливими.

— Однак, окрім учителів, у школі працюють представники й інших професій.

Дослідіть. Хто працює у вашій школі?

Складіть список шкільних професій.

- Що роблять у школі директор чи директорка, бібліотекарі та бібліотекарки, працівниці їдальні, охоронці, прибиральниці?

У шкільній бібліотеці

У шкільній їдальні

У школі

У кабінеті директора
чи директорки школи

- **Зробіть висновок і закінчіть речення.** У школі працюють представники таких професій:

Поясни зміст прислів'я.

Мудрим ніхто не вродився, а навчився.

Придумайте й розіграйте в ролях діалог між учнями й учителями, директором, шкільною медсестрою, вахтером-охоронцем.

КИМ ПРАЦЮЮТЬ НАШІ БАТЬКИ?

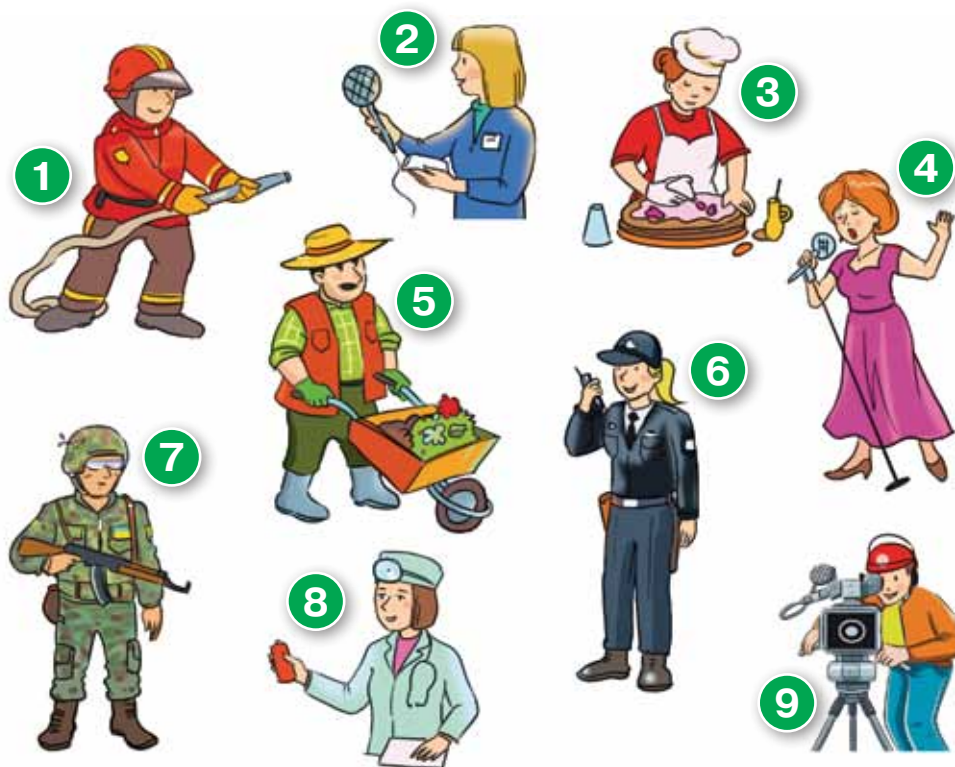

— Усе, що нас оточує: будинки, дороги, автомобілі, предмети побуту, прилади, меблі, витвори мистецтва — створено працею і розумом людей. Кожна людина обирає собі професію — фах, у якому прагне досягти успіхів.

Розкажіть одне одному про професії своїх батьків, рідних, знайомих. Поділіться своїми мріями. Які професії плануєте опанувати?

- **Пограйте в гру «Упізнай професію»** за малюнками.

- **Розпитайте** в рідних і знайомих, чому вони обрали свої професії.

Уявіть, що ви — «репортери» й берете інтерв'ю у представників різних професій. Придумайте, про що запитати й що вам розповідатимуть про свої професії різні люди.

- **Дослідіть.** Які професії частіше обирають жінки, а які — чоловіки?

Поясни зміст прислів'я.

Праця людину гартує, а лень — руйнує.

КИМ ПРАЦЮВАТИМУТЬ ЛЮДИ В МАЙБУТНЬОМУ?

— Тебе оточує багато різноманітних речей. Без них складно в побуті, навчанні й під час відпочинку. Скільки різних професій потрібно, щоб створити це все! Недарма кажуть: **усі професії важливі й усі потрібні.**

Роздивіться зображення й поміркуйте. Чи завжди існували кіно, телебачення, мультфільми, комп'ютерні ігри? **Дізнайтеся,** хто їх створює.

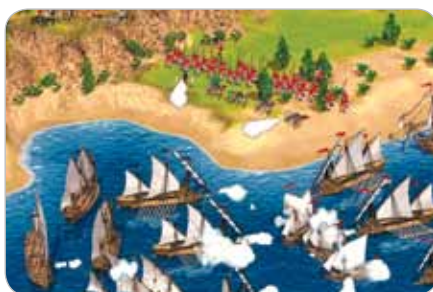
Кіно створюють
кінорежисери,
оператори, актори.

Телепередачі —
телережисери,
журналісти, диктори.

Мультфільми —
художники-
мультиплікатори.

Комп'ютерні ігри —
програмісти,
сценаристи, художники.

- **Зауваж**, із часом одні професії поступово зникають, а нові з'являються. **Поміркуй**, чому так відбувається.

 Дослідіть. Які професії були поширені в минулому? Які — популярні в наш час? А які з'являться в майбутньому? Чому?

- **Роздивися** малюнки. Які ще професії тобі відомі? Чи вважаєш ти сьогодні важливими зображені професії?

пекар

коваль

гончар

вихователь
роботів

 Уявіть себе дорослими. Ви стали тими, ким мріяли. **Розіграйте** сценки зустрічі з друзями дитинства. **Розкажіть** про свої професії.

 Відгадайте, про яку професію йдеться в загадці.

Не голка вишиває, а руки.

- Які ще загадки про професії ти знаєш? **Вигадай** власну загадку.

 Доведи, що сьогодні твоя професія — школяр. Ким ти хочеш стати, коли виростеш? Чому?

 Яка професія, на твою думку, найнебезпечніша, а яка — найцікавіша?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ХТО ОБЕРІГАЄ МОЮ РОДИНУ?

Знадобиться: папір; гілочки; палички; олівці.

Техніка: вирізання з паперу симетричних форм.

Дружні поради

Чи знайоме тобі слово *оберіг*? Хто, на твою думку, оберігає тебе, твою родину й нашу країну? Сьогодні ти навчишся робити добрих і світлих ангеліків.

Не забувай, що вони мають бути створені тобою з любов'ю та вдячністю. Подаруй їх своїм рідним. Нехай твоя любов і турбота їх береже.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ГРОМАДСЬКІ МІСЦЯ

Ти дізнаєшся, які бувають громадські місця.

ЧОМУ Й ДЕ ЗБИРАЮТЬСЯ ЛЮДИ?

— Ти вже знаєш: жодна людина у світі не може існувати одна. Кожному потрібні допомога, підтримка й спілкування з іншими людьми. Тому люди часто за різних обставин збираються громадою в певних місцях.

Розгляньте світлини й обговоріть. Де люди найчастіше збираються разом? Чому? Складіть список таких місць.

Поміркуйте, чому такі місця називають громадськими.

Громадське місце — це будівля або місцевість, де перебуває багато людей — громада.

Магазини, торговельно-розважальні центри, кінотеатри, театри, сільські клуби, бібліотеки, зоопарки і просто парки — це все громадські місця.

- **Поміркуйте.** Чи існують окремі громадські місця для дітей і дорослих? Чому транспорт називають громадським?

Дослідіть. Що зображено на фотографіях? Що в них незвичне?

1

2

- **Позмагайтесь**, яка група назве більше прикладів громадських місць і краще пояснить їхнє призначення.

ЯКІ БУВАЮТЬ ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ?

— Щоб вирости розвинутою й освіченою людиною, пізнавай світ навколо себе. Досліджуй історію своєї родини і країни. Відвідай музеї, бібліотеки й виставки, храми, різноманітні театри й кінотеатри. Усі вони належать до громадських закладів **культури**.

Культура — це все те цінне, що створили люди за час свого існування.

Розгляньте світлини і запам'ятайте назви закладів культури.

Софійський собор
у Києві

Театр опери і балету
у Львові

Музей гончарства у селі
Опішня на Полтавщині

Краєзнавчий музей
у Кропивницькому

- **Поміркуй.** Чи можна облаштувати вдома кіно-театр? А театр?

УРОК-ЕКСКУРСІЯ. ЧОМУ Я ЛЮБЛЮ ВІДВІДУВАТИ БІБЛІОТЕКУ?

- **Пригадай**, що ти знаєш про шкільну бібліотеку. Які ще бувають бібліотеки?

Кожна бібліотека містить велике зібрання цікавих книжок. Книжки можна читати в читальній залі або ж узяти на деякий час додому. А після прочитання їх потрібно обов'язково повернути, щоб інші діти теж змогли насолодитися захопливими історіями.

Роздивіться уважно малюнок і розкажіть.

Як влаштована дитяча бібліотека? Відвідайте шкільну бібліотеку й дослідіть, чи доцільно вона влаштована.

- **Дослідіть**, що означають слова, написані на малюнку.

- **Поясни**, як ти розумієш вислів «До книг треба ставитися дбайливо». Склади правила дбайливого ставлення до книжки.

Роздивіться світлини й **поясніть**, кого та як «лікують» у «книжковій лікарні». А ви хочете стати книжковими лікарями? **Організуйте** таку лікарню в себе в класі чи вдома.

- Чи маєш ти вдома зібрання дитячих книжок — власну домашню бібліотеку? Яка книжка — твоя улюблена?

- **Досліди.** Які книжки читали в дитинстві твої рідні? Склади список улюблених дитячих книжок твоєї родини.

Поясни зміст прислів'я.

Книга корисна, коли її читають.

Які громадські місця тобі подобається відвідувати? У яких закладах культури ти хочеш побувати під час новорічних канікул? Чи можна вважати школу громадським місцем? Чому людям і сьогодні потрібна бібліотека?

Чи буде існувати книжка в майбутньому?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

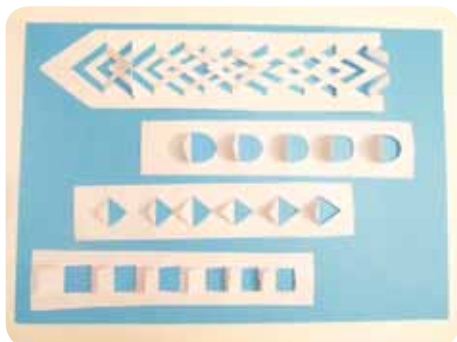
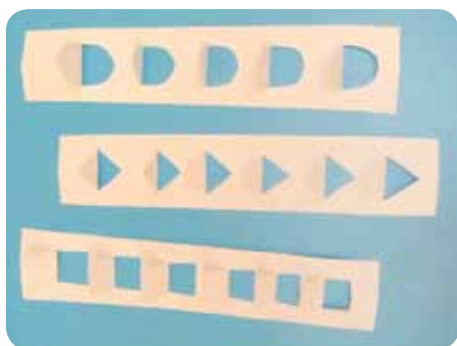
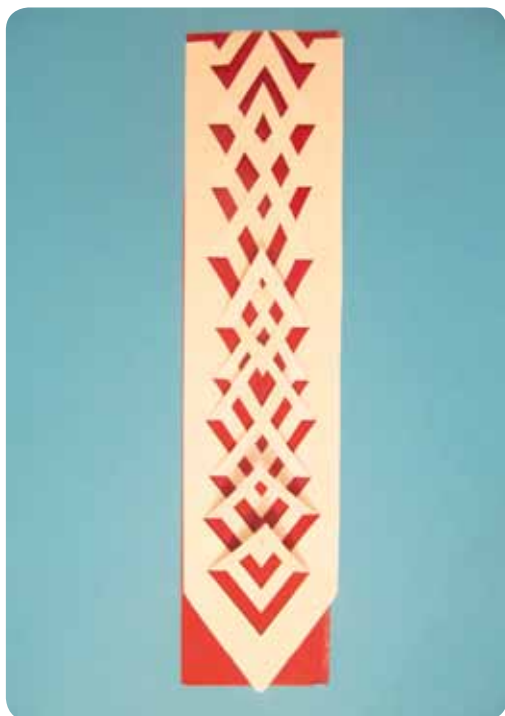
ЧОМУ КАЖУТЬ, ЩО КНИГА — НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК?

Знадобиться: картон; папір.

Техніка: склеювання, надрізи.

Дружні поради

Найкращий подарунок — той, у який ми вкладаємо часточку своєї душі. Вибираєш книжку для друга — даруй ту, яку б цікаво було прочитати разом. А ще краще — зроби закладку. З нею читати зручніше і приємніше. Адже щоразу, розгортаючи книжку, людина буде згадувати, що хтось піклується про неї. А це так важливо!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПОВЕДІНКА В ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ

Ти дізнаєшся, як почуватися впевнено в усіх громадських місцях.

ЯК ПОВОДИТИСЯ В ТРАНСПОРТІ?

— Чи доводиться тобі разом з батьками користуватися громадським транспортом? Чи знаєш ти про правила поведінки в ньому?

Розкажіть, які види транспорту є у вашому населеному пункті. **Наведіть приклади.**

- **Досліді.** Роздивися світлини, на яких зображено станції метро з різних країн. Вони увійшли до переліку найкрасивіших у світі. **Визнач**, яка з них розташовується в Києві. **Дізнайся**, як вона називається.

- **Пригадай.** Чи голосно ти розмовляєш у транспорті? А може, буває, галасуєш чи навіть вередуєш? Так поводитися нечемно, бо створюєш незручності іншим пасажирам. Ти, певне, розумієш, що смітити й їсти тут також не варто.

**Важливі поради від панни Будь Ласка:
як поводитися в транспорті**

1. Будьте уважними під час входу й виходу із салону.
2. До виходу готуйтеся заздалегідь, щоб не розштовхувати інших пасажирів.
3. Не забувайте пристебнутися ременем безпеки, коли їдете в автомобілі.

Уявіть, що ви з друзями збираєтеся в подорож на килимі-літаку. **Придумайте** веселу інструкцію для безпечного польоту.

- **Пофантазуйте.** Чи можна буде колись назвати космічну ракету громадським транспортом?

ЧИ ІСНЮЮТЬ ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРИ?

- **Перелічи**, які ти знаєш заклади культури. У яких з них тобі доводилося бувати?

Театр

У Київському театрі ляльок

Музей

У Національному музеї історії України

Храм

Біля Володимирського собору на Великдень

- **Поміркуй.** Для чого існують правила поведінки? Чарівна панна Будь Ласка запрошує тебе обговорити правила відвідування театру.
- Похід до театру — урочиста подія, її планують заздалегідь. Потрібно вибрати виставу й купити квитки. До театру одягаються святково.
- Приходять до театру завчасно. Верхній одяг здають у гардероб.
- Проходять до свого місця в залі, повернувшись обличчям до глядачів, які вже зайняли свої місця.
- Під час вистави не розмовляють, не їдять і не шарудять обгортками цукерок. Для цього є перерва — антракт.
- Глядачі аплодують акторам. Оплески (аплодисменти) — це найкраща винагорода акторів.
- Зауваж: після закінчення вистави не потрібно щодуху бігти до гардеробу. Ти ж не на перегонах, а в театрі!

- Чи правильно ти розумієш «театральні» слова?
Перевір себе.

афіша

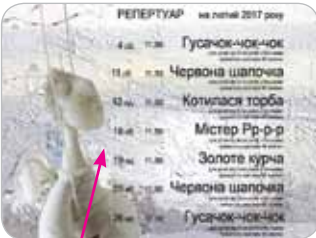

сцєна

актїри

фойє

репертуар

глядáцька зáла

антра́кт

- **Пригадай**, які «кінослова» ти знаєш.

ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВИ ЗАГУБИЛИСЯ В ГРОМАДСЬКОМУ МІСЦІ?

— Уяви, що трапилася неприємність. Ти відстав/відстала від рёшти під час екскурсії. Або раптом у невідомому місці навколо тебе немає нікого знайомого. Може, потрібно голосно заверещати, щоб на тебе звернули увагу? Чи жалібно заплакати?

Ні, це — неправильні рішення.

По-перше, не плач, а зберігай спокій.

По-друге, залишайся там, де перебуваєш. Тебе обов'язково будуть шукати і знайдуть.

Звернися по допомогу до поліцейського, продавця або охоронця. Якщо маєш мобільний телефон, то негайно зателефонуй батькам чи іншим родичам, дорослим.

Запам'ятай!

Ніколи не сідай у машину до незнайомців, щоб дістатися додому або до батьків на роботу.

Добре пам'ятай свою адресу й номери телефонів батьків.

- **Придумай**, що має відповісти хлопчик незнайомцеві. Разом з батьками вигадайте для таких ситуацій таємне слово-пароль.

Розгляньте малюнки й обговоріть. Як варто поводитися в громадських місцях, щоб не загубитися? **Складіть** пам'ятку для тих, хто вже загубився.

Запам'ятай чарівну фразу!
Допоможіть мені, будь ласка.

Для чого потрібні правила поведінки в громадських місцях? Які громадські місця тобі подобається відвідувати, а які — ні? Чому не варто панікувати, якщо поряд немає нікого знайомого?

Про що тобі було корисно дізнатися?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

«А ХТО, ХТО МИКОЛАЯ ЛЮБИТЬ?»

Знадобиться: гофрований папір; картон;
пластилін; намистинки або паєтки.

Техніка: ґрунтування, торцювання, ліплення.

Дружні поради

Багато дітей і дорослих чекає на свято Святого Миколая. Віриш чи ні, але навіть твої бабусі й дідусі заглядають під свої подушки. Відчуй себе трішки чарівником. Створи черевичок або рукавичку й подаруй своїм рідним. Переконайся: ти теж можеш робити добрі справи й дарувати дива!

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПОВЕДІНКА, СПІВПРАЦЯ І СПІВЖИТТЯ ЛЮДЕЙ

Ти переконаєшся, що повага й любов одне до одного є запорукою щасливого співжиття людей.

ЯК Я ДОПОМАГАЮ СТАРШИМ?

— З кожним роком ти дорослішаєш. У тебе з'являються не тільки нові права, а й обов'язки вдома і в школі.

Ознайомтеся з різнокольоровою квіткою своїх прав. Скільки на ній пелюсточок? Полічіть.

- **Розгляньте малюнки й поясніть, як ви розумієте ці права.**

- **Поясни**, що таке обов'язок.

Обов'язок — це те, що потрібно неодмінно виконувати.

Удома — підтримувати чистоту й порядок, допомагати старшим, доглядати за молодшими братиком або сестричкою. Старанно виконувати настанови вчителів у школі, дотримуватися розпорядку дня, поводитися чемно й привітно.

Розкажіть про свої обов'язки вдома. **Дослідіть**, як змінилися ваші домашні обов'язки, коли ви стали школярами.

1

2

3

4

- **Роздивися** малюнки й **поміркуй**. Чи бувають приємні обов'язки? Які твої домашні обов'язки тобі подобаються, а які — ні?

Поясни прислів'я.

Добре діло роби сміло.

ЯК Я ДБАЮ ПРО ЧИСТОТУ В ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ?

— Привчайся змалку до порядку. Піклуйся про чистоту, клади все на свої місця. Коли щось розкидано — позбирай, насмічено — прибери, розлито — витри. Приємно, коли навколо охайно.

- **Розглянь малюнки й розкажи, чи всі діти дбають про чистоту й порядок у довірлі.**

Поясни й перевір прислів'я.

- *Лінивому все ніколи.*
- *Чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять.*
- *Що в порядку лежить — саме в руку біжить.*

Уявіть. Що трапиться, якщо люди (двірники, прибиральниці, продавці, водії, диктори на телебаченні та інші) відмовляться виконувати свої професійні обов'язки? Яким тоді стане світ?

- **Упізнай** професії, зображені на малюнках. Чим важливі вони для кожного з нас?

1

2

3

- **Закінчи** речення подяки.

Ми дякуємо будівельникові за _____.

Обговоріть в родині, у класі з друзями 2–3 правила співжиття, які ви вважаєте найважливішими.

Яке своє правило ти вважаєш найважливішим? Що потрібно знати, щоб відчувати себе в безпеці? Про які обов'язки тобі було б цікаво розпитати дорослих?

Які правила співпраці людей допомогли мені цього тижня?

МОЯ ТВОРЧА ПРАЦЯ

ЯК МИ ГОТУЄМОСЯ ДО НОВОРІЧНИХ СВЯТ?

Знадобиться: папір різних видів (обгортковий, цупкий, подарунковий, кольоровий); блискітки; намистинки; палички для шашличків.

Техніка: згинання, рвання, надрізи.

Дружні поради

Новий рік — наше улюблене свято! І готуватися до нього потрібно весело. Фантазуй! Святкового настрою тобі й твоїм рідним!

Щасливого Нового року!

МИ ДОСЛІДЖУЄМО СВІТ!

Підбиваємо підсумки. Що нового, корисного і цікавого ми дізналися про життя серед людей?

- **Роздивись і скажи**, на яких світлинах зображені громадські заклади культури.

- **Наведи приклади** ввічливих слів вітання, подяки, прохання й вибачення.
- **Обери.** Що **не** є громадським транспортом?

- **Добери два докази** того, що жодна людина **не може** існувати без взаємодії й співпраці з іншими людьми.

ЗМІСТ

Перший тиждень	1. Що таке світ?	4
	2. Який мій навколишній світ?	5
	3. Чи цікаво бути дослідником?	6
ВСТУП Чому цікаво досліджувати світ?	Як зробити тваринку з паперу? Виготовлення паперових виробів способом згинання	8
 <p>Наше перше дослідження — «ЛЮДИНА»</p>		
Другий тиждень	4. Чим я відрізняюся від інших?	10
	5. Що я вже вмію робити?	11
	6. Де я живу?	12
Усі люди — різні	Чому важливо усміхатися? Створення образу-портрета	13
Третій тиждень	7. Чи може людина жити без інших людей?	14
	8. Чи можна жити без природи?	15
	9. <i>Урок-екскурсія.</i> Як спостерігати за змінами в довкіллі?	17
Життя в довкіллі	Яку рослину я люблю? Аплікація «Гілка калини»	19
Четвертий тиждень	10. Чим схожі між собою рослини, тварини і люди?	20
	11. Які умови необхідні організмам для життя?	22
Ознаки живої природи	12. Чим люди відрізняються від інших живих істот?	24
	Як відтворити пташку в небі? Рельєфні аплікації з пластиліну	25

П'ятий тиждень Я відповідаю за своє здоров'я	13. Яку будову має моє тіло?	26
	14. Чому люди одне одному бажають здоров'я?	28
	15. Чи можна навчитися бути здоровим?	29
	Як восени дбати про своє здоров'я? Аплікація з листя	31
Шостий тиждень Дбаю про своє здоров'я	16. Які звички потрібні для здоров'я?	32
	17. Чому рух приносить користь?	34
	18. Як розпорядок дня впливає на здоров'я?	35
	Чи рухаються рослини? Виготовлення квітки соняшника з пластиліну й природного матеріалу	37
Сьомий тиждень Складники безпечної поведінки	19. Яка їжа корисна, а яка — шкідлива?	38
	20. Яка поведінка вдома є безпечною?	40
	21. Яка поведінка на вулиці тобі не зашкодить?	42
	Яка їжа корисна? Рельєфне ліплення овочів і фруктів	44
Восьмий тиждень Важливість органів чуття	22. Які я маю органи чуття?	45
	23. Як зір і слух відкривають мені світ?	47
	24. Що я можу розрізнити на смак, запах і дотик?	50
	Які відчуття тобі подарувала осінь? Аплікація із рваного паперу «Чарівна осінь»	53
Дев'ятий тиждень Органи чуття потрібно берегти	25. Як доглядати за органами зору і слуху?	54
	26. Які правила допомагають берегти органи нюху, смаку й дотику?	57
	Які відчуття у вас викликають ці саморобні тваринки? Аплікація з ватних дисків «Совеня» або «Кошенята»	59
	27. Підбиваємо підсумки: ми досліджуємо світ!	60

Наше друге дослідження — «ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ»

Десятий тиждень	28. Як я досліджую історію своєї сім'ї?	62
	29. Які звертання побутують у твоїй родині?	64
	30. Чому потрібно шанувати батьків?	65
Правила співжиття	Хто до тебе звертається «моє сонечко»?	66
	Виготовлення паперового сонечка	
Одинадцятий тиждень	31. Чому ввічливі слова називають чарівними?	67
	32. У чому полягають секрети вихованості?	69
	33. Чому ввічливість завжди доречна?	71
Культура поведінки	Як подарувати гарний настрій?	72
	Виготовлення вазочки для квітів або підставки для олівців	
Дванадцятий тиждень	34. Що таке доброзичливість?	73
	35. Що таке правдивість і щирість?	76
	36. Коли я вчиняю правильно?	77
Чесноти людини	Коли ми називаємо когось «добрим»?	78
	Виготовлення іграшки «Добрий лев»	
Тринадцятий тиждень	37. <i>Урок-екскурсія.</i> Хто працює в школі?	79
	38. Ким працюють наші батьки?	81
	39. Ким працюватимуть люди в майбутньому?	83
Усі професії потрібні	Хто оберігає мою родину?	85
	Виготовлення мобіля з ангелами	
Чотирнадцятий тиждень	40. Чому й де збираються люди?	86
	41. Які бувають заклади культури?	89
	42. <i>Урок-екскурсія.</i> Чому я люблю відвідувати бібліотеку?	90
Громадські місця	Чому кажуть, що книга — найкращий подарунок?	93
	Виготовлення закладок-подарунків	

П'ятнадцятий тиждень	43. Як поводитися в транспорті?	94
	44. Чи існують правила поведінки в закладах культури?	96
	45. Що робити, якщо ви загубилися в громадському місці?	99
Поведінка в громадських місцях	«А хто, хто Миколая любить?» Робота з різними матеріалами. Виготовлення черевичка або рукавички для свята Святого Миколая	101
Шістнадцятий тиждень	46. Як я допомагаю старшим?	102
	47. Як я дбаю про чистоту в громадських місцях?	104
Поведінка, співпраця і співжиття людей	Як ми готуємося до новорічних свят? Створення колективної композиції	106
	48. Підбиваємо підсумки: ми досліджуємо світ!	107

Підказки для допитливих:

- **що зображено:** на с. 15 (1 — озеро Тельбін у Києві; 2 — долина крокусів у Карпатах; 3 — Білосарайська коса в Азовському морі; 4, 5 — озера у вигляді серця на Чернігівщині і в Канаді); на с. 94 (станції метро в: 1 — Україні; 2 — Тайвані; 3 — Італії; 4 — Швеції).
- **Чи дивилися ви ці українські мультфільми, кадри з яких використано в підручнику?** «Микита Кожум'яка» (с. 47); «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила» (с. 48); «Чарівний горох, або Котигорошко» (с. 70); «Як Петрик П'яточкін слоників рахував» (с. 70); «Бабай» (с. 74); «Пригоди Котигорошка та його друзів» (с. 76); «Моя країна — Україна» (с. 83).

Придумаємо разом новорічне привітання для всіх, кого любимо й поважаємо!

А насамперед — для рідної країни. Більше про неї ми дізнаємося у другій частині нашого підручника, коли повернемося з канікул.

Грущинська І. В.

Г91 Я досліджую світ. Підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 // І. В. Грущинська, З. М. Хитра, І. І. Дробязко. — К. : УОБЦ «Оріон», 2018. — 112 с. : іл.

ISBN 978-617-7485-87-1.

УДК 57.081.1*кл1(075.2)

Навчальне видання

ГРУЩИНСЬКА Ірина Василівна

ХИТРА Зоя Михайлівна

ДРОБЯЗКО Ірина Ігорівна

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

**Підручник інтегрованого курсу для 1 класу
закладів загальної середньої освіти**

(у 2-х частинах)

Частина 1

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Головний редактор *І. В. Красуцька*

Редактори *І. В. Красуцька, О. О. Герасимова*

Головний художник *І. П. Медведовська*

Технічний редактор *Е. А. Авраменко*

Коректор *С. В. Войтенко*

Малюнки художників Наталії Андрейченко і Вікторії Дунаєвої.

Світлини Ірини Дробязко, Юрія Мирончика, Валерія Соловійова, Сергія Цьоми.

Ілюстрації з вільних джерел Інтернет: с. 5, 7, 12, 14–15, 16, 18, 20, 22, 24, 29, 39, 46–49, 51–52, 56–57, 60, 67, 76, 86–88, 91, 96, 98, 102, 107, 111, форзац.

На обкладинці й титулі — репродукції картин аргентинської художниці Sala Pilar.

На форзаці — фотографія К. Браун.

На с. 21 — макрофотографії В. Міщенка; на с. 55 — тренувальні вправи для очей за методикою професора В. Жданова; на с. 64 — репродукція картини Н. Деревянко; на с. 73 — кадри з мультфільмів, «Івасик-телесик», «Лікар Айболить», «Бабай»; на с. 74 — репродукції ілюстрацій В. Єрка; на с. 75 — світлина палацу Шенборнів на Закарпатті; на с. 79 — світлини з пілотних шкіл НУШ Вінниці, Павлодара і Чернівців; на с. 91 — світлини з дитячих і шкільних бібліотек Бердянська, Бородянки, Охтирки, Світловодська.

У створенні розділу «Моя творча праця» взяли участь учні спеціалізованої школи № 112 ім. Т. Шевченка м. Києва

Формат 70×100¹/₁₆. Ум. друк. арк. 9,072 + 0,324 форзац.

Обл.-вид. арк. 8,8 + 0,3 форзац.

Зам. №

Тираж 55 600 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: 03061, м. Київ, вул. Миколи Шепелева, 2

www.orioncentr.com.ua

Віддруковано: ТОВ «МОНОЛІТ-ДРУК» вул. Новокостянтинівська, 2А, м. Київ, 04080

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6043 від 27.02.2018 р.